

УДК 336.73 (477)

О. Я. Маліновська

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ РЕЗЕРВНОГО КАПІТАЛУ В КРЕДИТНІЙ СПІЛЦІ

В статті розглянуто існуючі резерви кредитної спілки в Україні. Проаналізовано темпи зростання проблемних кредитів та структуру заборгованостей протягом 2010–2016 рр. Для точної оцінки резервних фондів проаналізовано фінансові коефіцієнти PEARLS. У підсумку визначено фактори, що негативно впливають на розвиток кредитних операцій в спілках.

Ключові слова: кредитні спілки, резервний капітал, страховий капітал, фінансові коефіцієнти PEARLS.

В статье рассмотрены существующие резервы кредитного союза в Украине. Проанализированы темпы роста проблемных кредитов и структуру задолженности в течение 2010–2016 гг. Для точной оценки резервных фондов проанализированы финансовые коэффициенты PEARLS. В итоге были определены факторы, негативно влияющие на развитие кредитных операций в союзах.

Ключевые слова: кредитные союзы, резервный капитал, страховой капитал, финансовые коэффициенты PEARLS.

The existing reserves of credit unions in Ukraine are defined in the article. The growth rate of bad loans and debt structure during the 2010–2016 are analyzed. The financial ratio PEARLS were considered for accurate assessment of the reserve funds. As a result, there were determined the factors which affect negatively on the development of credit operations in unions.

Keywords: credit unions, capital reserve, the insurance capital, financial ratios PEARL.

Діяльність установ кредитної кооперації, до яких належать кредитні спілки, передбачає взаємне кредитування членів спілок за рахунок їх власних спільних заощаджень. За таких умов кредитні спілки поряд із банківськими установами формують пропозицію на обсяги та вартість кредитних ресурсів. В умовах існуючої на фінансовому ринку України обмеженості кредитних ресурсів та їх досить високої вартості питання формування спілками оптимальної кредитної політики, яка б задовольняла потреби позичальників, є досить актуальним.

Однією із проблем стабільності функціонування кредитних спілок в Україні, є формування резерву, оскільки завдяки йому погашаються проблемні позики. Використовуючи резервні фонди, кредитна спілка має можливість врегулювати проблемні кредити таким чином, що це не впливає на виплату по паях, депозитах, тощо. Постає питання, яким чином формувати резерв, щоб передбачити майбутні витрати. З'ясування ролі резервного капіталу у кредитній спілці являється метою дослідження статті.

Капітал кредитної спілки складається із пайового, резервного, додаткового та нерозподіленого доходу. Багато кредитних спілок мають філії і не завжди вчасно виявляються проблемні та неповернені позики. Резервний капітал призначений для відшкодування можливих збитків кредитної спілки, які не можуть бути покриті за рахунок надходжень поточного року, забезпечення платоспроможності кредитної спілки та захисту заощаджень її членів.

Для забезпечення фінансової стабільності та ефективної структури активів спілка відповідно до рівня сумнівності за простроченими позиками формує резерв забезпечення покриття втрат від неповернення позик.

У загальноприйнятому розумінні резерв тлумачиться як запас, який може бути використаний у разі необхідності. «Резервування є механізмом зниження ризику діяльності кредитної спілки та управління її платоспроможності» [1, с. 201].

На сьогоднішній день резервування коштів в системі кредитної кооперації, на відміну від банківської системи, здійснюється лише на рівні кредитних спілок, шляхом формування останніми фондів спеціального призначення – резервного фонду, страхового фонду у складі резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позичок та резерву сумнівних боргів. Порядок створення та розмір цих фондів спілок регламентуються Законом України «Про кредитні спілки» та Положенням про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок, затвердженим Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.01.2004 року № 7 із змінами та доповненнями (надалі – Положення про фінансові нормативи) [2;3]. Резервний капітал кредитної спілки формується до моменту досягнення ним не менше 15% від суми активів, зважених на ризик кредитної спілки [3]. Формування резервного капіталу здійснюється за графіком, передбаченим у Положенні про фінансове управління кредитної спілки [4]. Якщо за підсумками року отримано збиток, то спостережна рада кредитної спілки приймає рішення про використання капіталу на його покриття. Покриття збитків, які не можуть бути відшкодовані за рахунок надходжень поточного року, здійснюється за рахунок капіталу кредитної спілки в такій послідовності:

- залишку нерозподіленого доходу за попередній рік;
- резервного капіталу, сформованого за рахунок частини доходу;
- резервного капіталу, сформованого за рахунок інших джерел, визначених статутом (окрім вступних внесків);
- додаткового капіталу, крім внесків членів у додатковий капітал;
- резервного капіталу, сформованого за рахунок вступних внесків [5].

Резерв забезпечення покриття втрат від неповернення позик формується за рахунок витрат поточного періоду таким чином, щоб наприкінці кожного місяця його розмір відповідав сумі необхідного резервування з усіх сумнівних для повернення та неповернених позик, яка розрахована за нормативами. За потреби поповнення резерву забезпечення покриття втрат від неповернення позик частина отриманого спілкою доходу в розмірі розрахованої величини додаткового резервування не використовується для погашення зобов'язань, розподілу на внески пайового типу. Цю частину спрямовують на позики членам для недопущення зменшення продуктивних активів при неповерненні прострочених позик [5].

Як видно з даних табл. 1, метою створення резервних фондів є відшкодування збитків (втрат) за фінансовими операціями спілок (кредитними, депозитними).

З огляду на цільове призначення резервних фондів спілок проаналізуємо основні показники їх діяльності.

Аналіз темпів зростання кредитного портфелю засвідчує негативну динаміку цього показника (за виключенням 2012 р. у якому відзначається незначне покращення) (табл. 1).

У 2010 році простежується найбільше зростання частки проблемних кредитів в кредитному портфелі спілок, яке перевищує темпи росту проблемних кредитів над темпами росту кредитного портфелю. Погіршує загальну ситуацію в сфері кредитної діяльності спілок й той факт, що зростання розміру проблемних кредитів відбувається на фоні скорочення обсягів кредитування.

Таблиця 1

Темпи зростання кредитного портфеля та проблемних кредитів кредитних спілок України у період 2010–2016 рр.

Назва показника	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Темпи зростання кредитного портфеля (залишок на кінець періоду),%	85,7	66,8	113,1	92,8	84,9	89,8	100,3
Темпи зростання заборгованості за неповерненими та простроченими кредитами, %	115,2	30,2	96,2	101,3	110,0	99,5	81,6
Питома вага неповернених, прострочених кредитів у загальному обсязі наданих кредитів членам кредитних спілок, %	40,5	18,4	16,1	17,6	22,8	25,4	20,5

Джерело: укладено автором на основі [6]

Станом на 31.12.2016 загальна сума заборгованості становить 368,7 млн. грн, що на 83,1 млн. грн (18,4%) менше, ніж за відповідний період 2015 року. У структурі заборгованості з неповернутих і прострочених кредитів переважають неповернені кредити терміном понад 12 місяців, питома вага яких становить 65,7% (242,1 млн. грн) (табл. 2).

Таблиця 2

Структура заборгованості за проблемними кредитами кредитних спілок України в період 2014–2016 рр.

	2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1-й рівень (31–90 днів)	66,3	14,6	46,0	10,2	47,6	12,9
2-й рівень (91–180 днів)	47,9	10,6	30,9	6,8	32,2	8,7
3-й рівень (181–365 днів)	55,1	12,1	47,1	10,4	46,8	12,7
більше 12 місяців	284,7	62,7	327,8	72,6	242,1	65,7
Всього	454,0	100,0	451,8	100,0	368,7	100,0

Джерело: укладено автором на основі [6]

Найбільший попит мають споживчі кредити 58,6% від суми кредитів (1059,4 млн. грн). У складі споживчих кредитів кредити на придбання автотранспорту становлять 3,3% (35,0 млн. грн); на придбання аудіотехніки, відео та побутової техніки 3,9% (41,4 млн. грн) та на інші потреби – 92,8% (983,0 млн. грн).

Друге місце посідають кредити, надані на придбання товарів, будівництво та ремонт нерухомого майна – 20,6% (371,8 млн. грн). Найменшу частку в загальному обсязі виданих кредитів 2,9% (51,7 млн. грн) має кредитування ведення фермерських господарств.

Найбільш ризиковими кредитами з огляду на обсяги прострочення платежів є комерційні кредити (станом на 31.12.2016 середній кредит становить 32,8 тис грн). Простроченість понад три місяці мають 30,6% (38,5 млн. грн).

Одним з джерел кредитних ресурсів спілок є залучені внески (вклади) на депозитні рахунки. Отже, погіршення якості кредитного портфеля впливає на спроможність спілок виконувати зобов'язаннями за залученими депозитними вкладками. З огляду на розміри проблемних кредитів, кредитні спілки не спроможні виконати зобов'язання щодо повернення залучених коштів. За таких умов, основним джерелом захисту заощаджень членів спілок є резервний капітал. О.І. Гриценко розглядає резервний капітал як «внутрішнє страхування фінансових ризиків, яке полягає в забезпеченні компенсації можливих фінансових втрат» [7, с. 112].

Порівняємо показники резервного капіталу та внесків (вкладів) на депозитні рахунки спілок (табл. 3).

Таблиця 3

Показники резервного капіталу, внесків (вкладів) на депозитні рахунки кредитних спілок України в період 2010–2016рр.

Роки	Внески (вклади) на депозитні рахунки		Резервний капітал		
	Млн. грн	Темпи приросту, %	Млн. грн	Темпи приросту, %	Питома вага резервного капіталу у загальній сумі залучених внесків (вкладів) на депозитні рахунки
2010	1945	-34,3	165,4	63,9	8,5
2011	1185,5	-39,0	330,9	200,7	27,9
2012	1287,5	8,6	286,1	86,5	22,2
2013	1330,1	3,3	417,3	145,9	31,4
2014	989,8	-25,5	423,4	101,5	42,8
2015	855,2	-13,6	456,0	107,7	43,8
2016	831,8	-2,7	466,9	102,4	44,7

Джерело: укладено автором на основі [6]

Дані табл. 3 ілюструють негативну динаміку в залучених коштах кредитними спілками проти позитивної динаміки зростання, як обсягів резервного капіталу, так і рівня його покриття депозитних внесків. Разом з тим, слід визнати, що скорочення депозитних внесків майже в 3,5 разів за останні сім років (з 2959,3 млн. грн у 2009 році до 831,8 млн. грн у 2016р.) свідчить про те, що резервний капітал не став інструментом захисту депозитних вкладів. І тому є пояснення. Відраховання до резервного капіталу здійснювалося до певного часу лише шляхом відповідного запису в бухгалтерських рахунках, фактичного формування резерву в високоліквідних активах не відбувалося (грошові кошти в касі, на банківських рахунках тощо). Отже, лише збільшення абсолютних обсягів резервного капіталу не є запорукою фактичної можливості здійснювати кредитними спілками реальних виплат за рахунок цього виду резерву.

На відміну від резервного капіталу, який призначений для відшкодування збитків, як за активними, так і за пасивними операціями спілок, страховий резерв у складі резерву забезпечення покриття втрат неповернених позичок та резерву сумнівних боргів, має відшкодувати втрати за активними операціями: кредитними та іншими активними операціями, за якими виникає дебіторська заборгованість.

Формування резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позичок передбачає класифікацію кредитів залежно від строку їх прострочення: прострочені 1-го рівня: від 31 до 90 днів включно; прострочені 2-го рівня: від 91 до 180 днів; прострочені 3-го рівня: від 181 до 365 днів включно; неповернені: понад 12 місяців. Резерв розраховується за формулою (1):

$$PЗ = \sum P_1 \times 0\% + \sum P_2 \times 35\% / 100 + \sum P_3 \times 70\% \sum НП + \sum ПП, \quad (1)$$

де

PЗ – сума резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позичок;

ΣП1 – сума залишків заборгованості за всіма кредитами з простроченістю 1 рівня;

ΣП2 – сума залишків заборгованості за всіма кредитами з простроченістю 2 рівня;

ΣП3 – сума залишків заборгованості за всіма кредитами з простроченістю 3 рівня;

ΣНП – сума залишків заборгованості за всіма неповерненими та безнадійними кредитами.

ΣПП – сума залишків простроченої заборгованості за процентами за всіма кредитами, нарахованими з 01 січня 2015 року.

Отже, в основі вищенаведеного способу розрахунку резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позичок покладено виключно термін прострочення кредиту. Спосіб забезпеченості кредитів: страхування, порука, застава, іпотека при розрахунку розміру цього резерву не враховується. Разом з тим, заходи забезпечення кредитів впливають на рівень кредитного ризику, отже мають враховуватися при розрахунку резерву забезпечення покриття втрат від неповернених позичок. Тим більше, що цей резерв формується за рахунок доходу спілок за правилами Міжнародних стандартів фінансової звітності та впливає на визначення об'єкту оподаткування за податком на прибуток підприємств: різниці за безнадійною дебіторською заборгованістю задіяні в визначенні об'єкта оподаткування за цим податком (на величину резерву сумнівних боргів спілка збільшує витрати при визначенні об'єкту оподаткування). Це є справедливим й для резерву сумнівних боргів, за рахунок якого списується безнадійна дебіторська заборгованість (крім кредитної заборгованості). Отже, страховий резерв у складі резерву покриття втрат від неповернених позичок та резерву сумнівних боргів впливає на фінансові показники діяльності кредитних спілок, а саме на фінансовий результат: прибуток /збиток. Це питання для кредитних спілок набуло своєї актуальності з 01.01.2015 року: з моменту втрати статусу «неприбуткових» організацій.

Дослідження цільового призначення та порядку формування резервного капіталу та страхового фонду дозволяє окреслити їх головну відмінність: резервний капітал є резервом, за рахунок якого кредитні спілки можуть виконати свої фінансові зобов'язання. В той же час, страховий резерв не є фондом, за рахунок якого можуть бути здійсненні виплати для покриття втрат від проблемних активних операцій. Цей вид резерву є інструментом регулювання розміру об'єкту оподаткування з податку на прибуток підприємств: «створення страхового резерву – визнання витрат для відображення реального результату діяльності кредитної спілки з урахуванням погіршення якості її активів або підвищення ризику кредитних операцій» [4].

Не хутуючи значенням резервних фондів кредитних спілок, слід зазначити, що в умовах кризових явищ на системному рівні, забезпечення платоспроможності спілок лише за рахунок їх резервних фондів, є недостатнім. Резервні фонди спілок здатні відшкодувати збитки за результатами звичайної діяльності в умовах стабільності зовнішнього середовища. Цю функцію резервні фонди спілок до певного часу успішно виконували, про що свідчить зростання усіх показників діяльності спілок до 2009 р. (табл. 2,4). Ситуація кардинально змінилася під впливом кризових явищ на фінансовому ринку 2008/2009рр., коли відбулося масове витребування депозитних вкладів на фоні непогашення кредитів. В таких умовах, на відміну від банківських установ, кредитні спілки не мали доступу до централізованих фондів підтримки ліквідності, а їх депозитні вклади не були гарантовані державою.

На сьогоднішній день, ситуація для спілок суттєво не змінилася: механізми державного гарантування депозитних вкладів продовжують залишатися на стадії обговорення, підтримка ліквідності спілок можлива через об'єднані кредитні спілки для обмеженої кількості спілок. Для забезпечення фінансової стійкості кредитних спілок, вони мають бути інтегровані в банківську систему через створення кооперативних банків, а також мати доступ до централізованого фонду фінансових ресурсів в рамках системи кредитної кооперації [8, с. 27]. Участь спілок у фонді та резервування ними коштів у цьому фонді у разі здійснення депозитної діяльності має бути обов'язковою.

Точна оцінка резервного фонду необхідна, в першу чергу, для врегулювання неповернених позик, що базується на даних за минулі роки, крім цього це впливає на стабільність роботи кредитної спілки. Для оцінки резервного капіталу математичні методи практично не застосовуються. Здебільшого використовують фінансові коефіцієнти, які відомі як PEARLS [5]. У систему аналізу включена велика кількість різних фінансових коефіцієнтів і правил, які пропонувалися для використання фінансовими установами в різних країнах. Кожна буква в назві PEARLS означає конкретний розмір моніторингу, який оцінює певну ключову сферу діяльності кредитного кооперативу:

- Protection – захист;
- Effective financial structure – ефективна фінансова структура;
- Asset quality – якість активу;
- Rates of return and cost – норма рентабельності та витрати;
- Liquidity and – ліквідність;
- Signs of growth – ознаки зростання.

Розглянемо кожну складову системи PEARLS.

1) P = Protection – захист

Захист означає створення необхідного резерву для покриття втрат від проблемних кредитів. Захист від неповернених кредитів вважається повноцінним, якщо кредитний договір має достатній запас коштів для покриття 100% усіх кредитів, які прострочені понад шість місяців, 35% усіх кредитів, які прострочені 1–12 місяців. Крім того, необхідно повністю списати кредити, які прострочені більше 12 місяців.

2) E = Effective financial structure – ефективна фінансова структура

Система PEARLS пропонує певну систему діяльності кредитних кооперативів. 70–80% активів повинні бути розміщені в кредити, до 20% – в ліквідних та фінансових інвестиціях не повинно бути більше 10% активів, частка основних засобів (земля, будинки, устаткування та ін.) не повинна перевищувати 5% активів. Пасиви складаються з депозитних внесків, на 10–20% – із пайових внесків, на 10% – з організаційного (інституційного) капіталу, резервного капіталу і нерозподіленого доходу.

Організаційний (інституційний) капітал виконує три завдання: фінансування за рахунок безоплатних коштів, збільшення прибутковості, покриття збитків.

3) A = Asset quality – якість активу

Коефіцієнт неповернення не повинен перевищувати 5% від обсягу усіх виданих кредитів. Відсоток неприбуткових активів – не більше 5% від всіх активів кредитного кооперативу.

Фінансування неприбуткових активів повинно на 100% забезпечуватися за рахунок інституційного (організаційного) капіталу кредитного кооперативу чи з інших безоплатних зобов'язань.

4) R = Rates of return and cost – норма рентабельності та витрати

Інформація про прибутковість розраховується за такими сферами інвестування:

1. прибутковість ліквідних інвестицій;
2. прибутковість фінансових інвестицій;
3. прибутковість нефінансових інвестицій.

Розрахунок здійснюється за формулою (2):

$$A / (C + D) / 2 \times 100\%, \quad (2)$$

де

A – загальний дохід від визначеної сфери інвестування;

C – залишок суми визначеного інвестування на початок року;

D – залишок суми визначеного інвестування на кінець року.

Експлуатаційні витрати поділені на три основні сфери:

- фінансові витрати (середній відсоток витрат за заощадженнями, середній відсоток витрат за кредитами, середній відсоток за паями);
- адміністративні витрати (рівень, що рекомендується – 3–10% від загальних активів);
- резерв під збитки за кредитами.

5) L = Liquidity and – ліквідність

Підтримка повноцінного резерву ліквідності – обов’язкова складова у фінансовому управлінні кредитними кооперативами. Система PEARLS аналізує ліквідність за напрямками:

- загальний резерв ліквідності – відображає відсоток ощадних вкладів, інвестованих як ліквідні активи або в Національну асоціацію, або в комерційний банк до короткострокових зобов’язань (30 днів і менше), рекомендується підтримувати на рівні не менше 15%;

- ліквідні засоби, які простоюють, – ідеальний варіант зменшити до нуля.

6) S = Signs of growth – ознаки зростання

Зростання вимірюється за такими показниками:

- сума балансу,
- кредити;
- ощадні вклади;
- паї;
- організаційний (інституційний) капітал.

Система PEARLS має всі необхідні компоненти чистого доходу для того, щоб допомогти кредитній спілці обчислити доходи за інвестиціями і розрахувати операційні витрати. Проте такий підхід втрачає зміст, коли в конкретний момент часу стаються зміни тренда або структури, наприклад, зміна неповернених позичок, порядку взяття коштів з резервного капіталу, розрахунку резервного фонду на майбутнє.

Підсумовуючи, можна визначити певні фактори, що перешкоджають активному розвитку кредитних операцій спілок:

1. Зменшення залучення депозитних внесків, які є основним джерелом формування кредитних ресурсів, внаслідок втрати довіри населення до фінансової спроможності спілок виконувати зобов’язання за депозитнимикладами.

2. Висока вартість залученого фінансового ресурсу у вигляді депозитних вкладів, що обумовлює й високу вартість кредиту.

3. Високий кредитний ризик, який пояснюється низькою якістю кредитного портфеля спілок за рахунок високої питомої ваги неповернених кредитів, а також протермінованих кредитів.

4. Відсутність достатньої кількості кваліфікованого персоналу, спроможного ефективно діяти щодо примусового стягнення кредитної заборгованості [9, с. 199].

Перераховані вище чинники, які гальмують розвиток кредитної діяльності спілок, дають змогу визначити заходи, що можуть позитивно вплинути на ситуацію:

- для зменшення ризику неповернення кредиту зазвичай кредитними спілками використовується спрощення процедури видачі кредитів за рахунок надання поручительства інших членів спілок має бути доповнено майновим поручительством, страхуванням;

- впровадження активної співпраці кредитних спілок з бюро кредитних історій;

- активізація спілок у роботі з проблемною кредитною заборгованістю в частині продажу боргів колекторським, фінансовим установам;

- залучення спілок до державних програм рефінансування під заставу якісних кредитів, що, з одного боку, стимулюватиме кредитні спілки до активної бо-

ротьби з проблемними кредитами, а з другого боку, підвищить обсяги їх кредитних ресурсів.

Отже, можна стверджувати, що резервний капітал кредитних спілок – це фонд, за рахунок якого спілка може забезпечувати власну платоспроможність та виконувати зобов'язання за депозитними вкладками. Розмір резервного капіталу має залежати від обсягів зобов'язань кредитних спілок.

На відміну від резервного капіталу, страховий резерв безпосередньо не є джерелом відшкодування втрат за проблемною дебіторською заборгованістю, а виступає інструментом впливу на фінансовий результат кредитних спілок, що набуло своєї актуальності з 01.01.2015 року з моменту визначення спілок платниками податку на прибуток підприємств внаслідок втрати статусу «неприбутковості».

Резерви, які формують кредитні спілки мають доповнюватись резервами на рівні системи кредитних спілок: резервування кредитними спілками грошових коштів у централізованому фонді, створеному в системі кредитної кооперації. Подальші дослідження мають бути пов'язані з організацією централізованої системи підтримки платоспроможності та ліквідності кредитних спілок.

Бібліографічні посилання

1. Люта О.В. Управління кредитними ризиками в процесі формування доходів кредитних спілок / О.В. Люта, Н.Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи: Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 31. – С. 196–204.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.99, № 996–14 // Все про бухгалтерський облік. – 2000. – № 311(436) (спецвип. 44). – С. 3–6.
3. Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 р., № 2908-III; з останньою поправкою від 10.07.2003, № 1096-І5 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 10 січня. – С. 6.
4. Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок, затвердженого Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 7 від 16.01.2004р. (із змінами та доповненнями) Офіційна Інтернет-сторінка Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Дадашев Б.А. Кредитні спілки України [Електронний ресурс] / Б.А. Дадашев, О.І. Гриценко. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072026767/finansni/kreditni_spilki_v_ukrayini.
6. Офіційна Інтернет-сторінка Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
7. Гриценко О.І. Організація бухгалтерського обліку власного капіталу в кредитних спілках / О.І. Гриценко // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – Випр.36. – С. 109–113.
8. Луцишин О. Прагматизм формування системи кредитної кооперації в Україні / О. Луцишин // Вісник НБУ. – 2014. – № 9. – с. 22–27.
9. Маліновська О.Я. Соціально-економічні аспекти стійкого розвитку економіки України / Глобальні проблеми ефективного функціонування кредитних спілок в Україні в умовах фінансово-економічної кризи. – Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2016. – 300 с.

Надійшла до редколегії 05.02.2017